

A Rákóczi-szabadságharc és nemzetközi összefüggései

1. Előzmények: a.) a felszabadító harcok és a Habsburg abszolutizmus:

1683-1699 háborús helyzet Magyarországon
felszabadító harcok (Szent Liga) a török uralom alól
a karlócai béke (1699) zárja le

Mivel a török kiűzése főként a császári seregek érdeme volt, a Habsburgok helyzete megerősödött, s ez felerősítette Bécs abszolutista törekvéseit. Ezzel felborult az egyensúly az uralkodó I. Lipót és a magyar rendek között.

1687-es pozsonyi országgyűlés: a rendek kénytelenek voltak lemondani

a szabad királyválasztásról és
az 1222-es Aranybulla ellenállási záradékáról.

b.) a lakosság sérelmei: az ország lakosságára óriási terhek nehezedtek.

Az adókat a hadsereg ellátása és kiteleltetése miatt többszörösére emelték

Újszerzeményi Bizottság felállítása, fegyverváltság

Mivel sok volt földbirtokos nem tudta törvényesen igazolni, hogy valóban jogosult az adott területre, és még ha tudta is bizonyítani, akkor sem mindig volt elég pénze a fegyverváltság megfizetésére, az udvar óriási földterületekhez jutott, melyeket hadvezérek, hitelezők és a hadsereg szállítói között osztott szét.

c.) a végvári katonaság sérelmei:

Az uralkodó szélnek eresztette a feleslegessé váló magyar várrendszer katonáit, majd 1702-től kezdve elrendelte a várak megsemmisítését

A császári katonaság ellátási terheit a magyar lakosságra terheltek
(forspont, porció, kvártély)

I. Lipót politikája és a háború okozta szenvedés a magyar társadalom jelentős részét szembeállította a dinasztiával.

1697-ben lázadás tört ki Tokaj-hegyalján, a bujdosó szegénylegények felkelését azonban a császári haderő leverte. A rendi sérelmek miatt a nemesség is mozgolódni kezdett. A szervezkedést a felvidéki főnemes, **Bercsényi Miklós** indította meg, s megnyerte az ügynek **II. Rákóczi Ferencet**, az erdélyi fejedelmek örökösét, aki akkor az ország legnagyobb birtokosa volt.

Rákóczi **XIV. Lajos** francia uralkodó támogatását kérte. Levelei azonban a császáriak kezébe jutottak, őt elfogták, s a bécsújhelyi börtönbe zárták. Innen megszökött, s Lengyelországba menekült.

2. A szabadságharc kibontakozása:

1701-ben kitört spanyol örökösödési háború

leköti a Habsburgok erőit

jó lehetőséget teremtett egy Habsburg-ellenes felkelés kibontakozásához.

Rákóczit lengyelországi menedékhelyén, **Brezánban** keresték fel a felső-Tisza-vidéki lázadó nép követői, élükön **Esze Tamással**, s kérték, hogy álljon az elkeseredett nép élére.

Rákóczi vállalta a vezetést. **1703-ban a brezáni kiáltványban szólította harcba** a Habsburgok ellen **az ország népét**, nemeseket és címnélkülieket egyaránt, mert tudta, hogy csak úgy érhetnek el sikereket, ha mind a nemesség, mind a parasztság támogatja a mozgalmat.

Ennek érdekében 1703-ban kiadta az ún. vetési pátentst, melyben **a hadba lépő jobbágyok és közvetlen családtagjaik számára az állami és földesúri szolgáltatások alól mentességet ígért.**

Ezzel rengeteg jobbágyot sikerült megnyernie.

3. A szabadságharc katonai jellemzői:

A felduzzadt létszámú **kuruc csapatok** gyorsan **elfoglalták a Felvidéket, a Tiszántúlt és a Duna-Tisza között.**

A kuruc haderő gyengeségei azonban már ekkor megmutatkoztak:

- nagyobbrészt **irreguláris haderő** volt
- **nagyrészt lovasságból állt, kevés volt a gyalogos és a tüzérség nem volt elég jól felszerelt,**
- a hadsereget jórészt **nem képzett tiszték irányították**, hanem a mozgalom mellé állt nemesek (**Károlyi Sándor gróf, Bercsényi Miklós gróf, Béri Balogh Ádám, Bottyán János (Vak Bottyán)**)
- **fegyelmezési problémák** rendszeresek voltak
- **gyors, rajtaütésszerű támadásokra alkalmas (portyák)**, de egy-egy terület hosszú távú birtoklására nem
- **a rendezett, fegyelmezett, összehangolt manőverekben ezért a császáriak voltak fölényben, így a kuruc sereg a nagy csatákban általában alulmaradt.**

A hadsereg ellátása, felszerelése sok pénzt emésztett fel. Rákóczi a szabadságharc első éveiben kapott ugyan **támogatást XIV. Lajos francia uralkodótól** (évi 10 ezer aranytallér), de ez **elenyésző összeg** volt.

A költségek fedezésére a fejedelem pénzt is veretett. A **rézből készült, libertásnak** nevezett pénz azonban - melyet a szabadságharc jelszava, a „**Cum Deo pro patria et libertate**” (Istennel a hazáért és a szabadságért) felirat díszített - **hamar elértéktelenedett.**

A fegyverhiányt **állami manufaktúrák létrehozásával** próbálták csökkenteni, azonban az „igényesebb” fegyvereket importálniuk kellett.

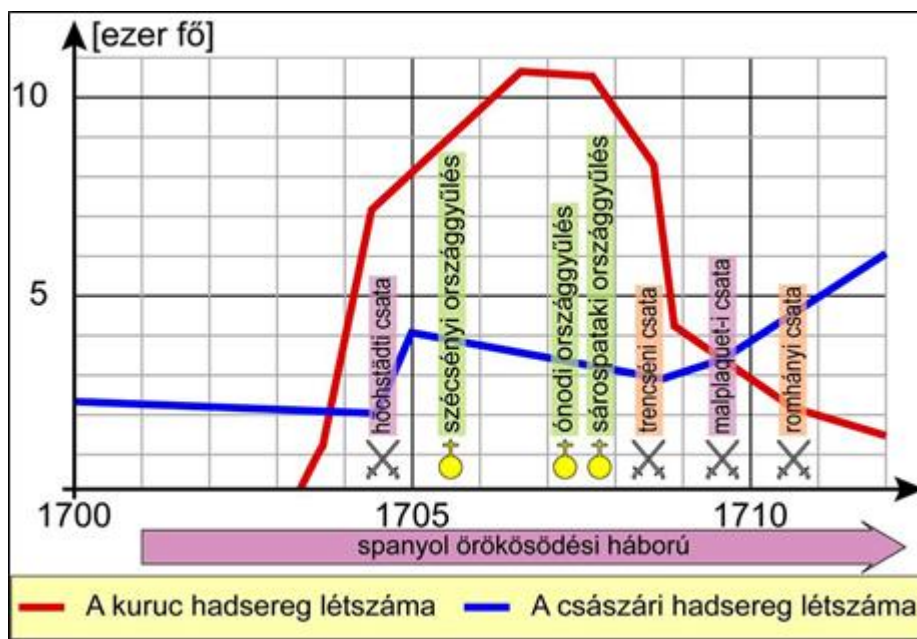
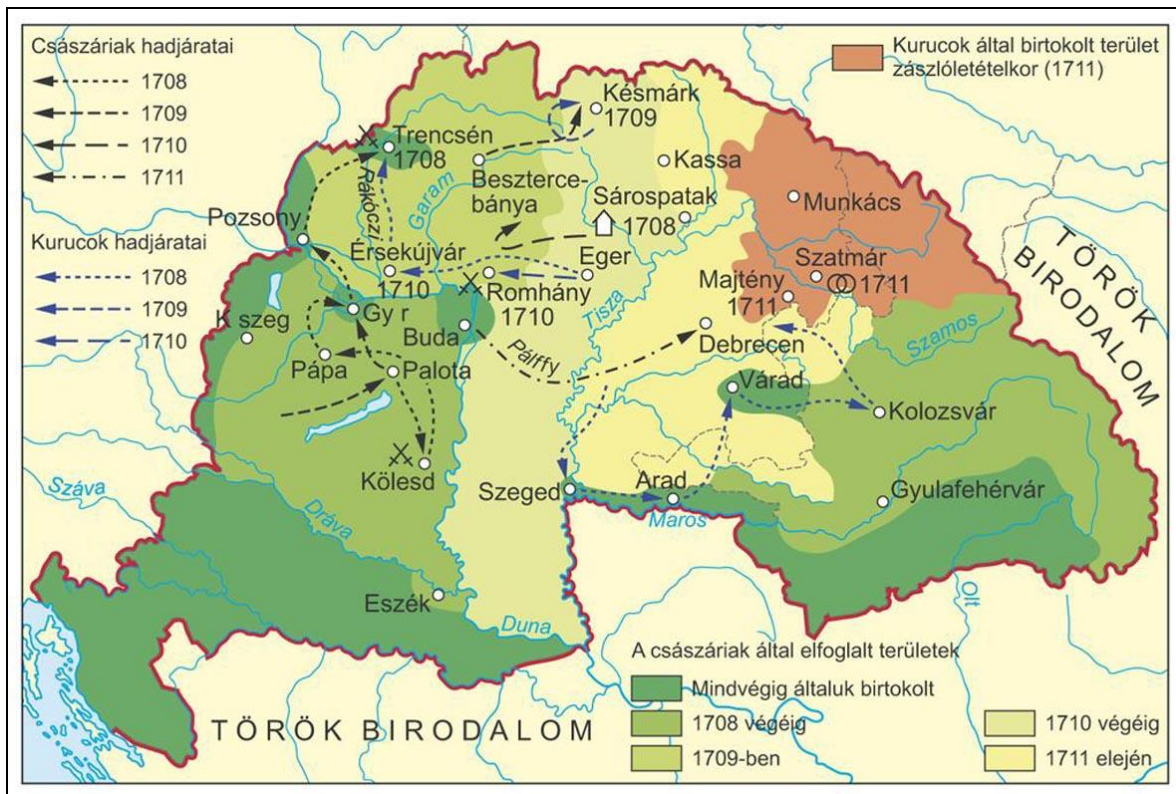
A kuruc seregek **1707-ig tudtak több kevesebb sikert felmutatni.**

Fordulópontot az 1708-ban Trencsénnél elszenvedett vereség jelentett. A császáriak a csatában könnyedén szétverték a magyarok seregét. A csatában a fejedelem lebukott lováról

és megsérült, s bár túlélte az ütközetet, a csata alatt elterjedt halálának híre, ami az amúgy is vesztesre álló sereget végképp félelemmel töltötte el.

A vereség után sokan nem tértek vissza a seregbe, s ezután a **kuruc sereg létszáma egyre gyorsabban fogyott**. Megszaporodtak az **árulások és az átállások**, például áruló lett Bezerédi Imre, vagy az egész ezredével átálló Ocskay László brigadéros is, s bár mindkettőjüket kivégezték, a helyzeten ezzel már nem segíthettek. A csapatokat tovább apasztotta az egyre terjedő **pestisjárvány** is.

Az utolsó jelentős összecsapásra **1710** januárjában, **Romhánynál** került sor: az ütközetet mindkét fél győzelemnek könyvelte el, de a kurucok kezén lévő terület ekkor már jelentősen megfogyatkozott.

4. Politikai események:

a.) a szécsényi országgyűlés, 1705:

Rákóczit 1704-ben az erdélyi rendek fejedelmükké választották, majd **az 1705-ös szécsényi országgyűlésen a magyarországi rendek megválasztották őt vezérlő fejedelmükké.**

Az új **államformát rendi konföderáció**nak nevezték.

A hadügyi, külügyi és pénzügyi kérdésekben a fejedelem döntött. A fejedelem mellé 24 tagú **szenátust** rendeltek, melynek hatásköre csak belpolitikai kérdésekre terjedt ki. Tagjait a fejedelem nevezte ki.

b.) az ónodi országgyűlés, 1707:

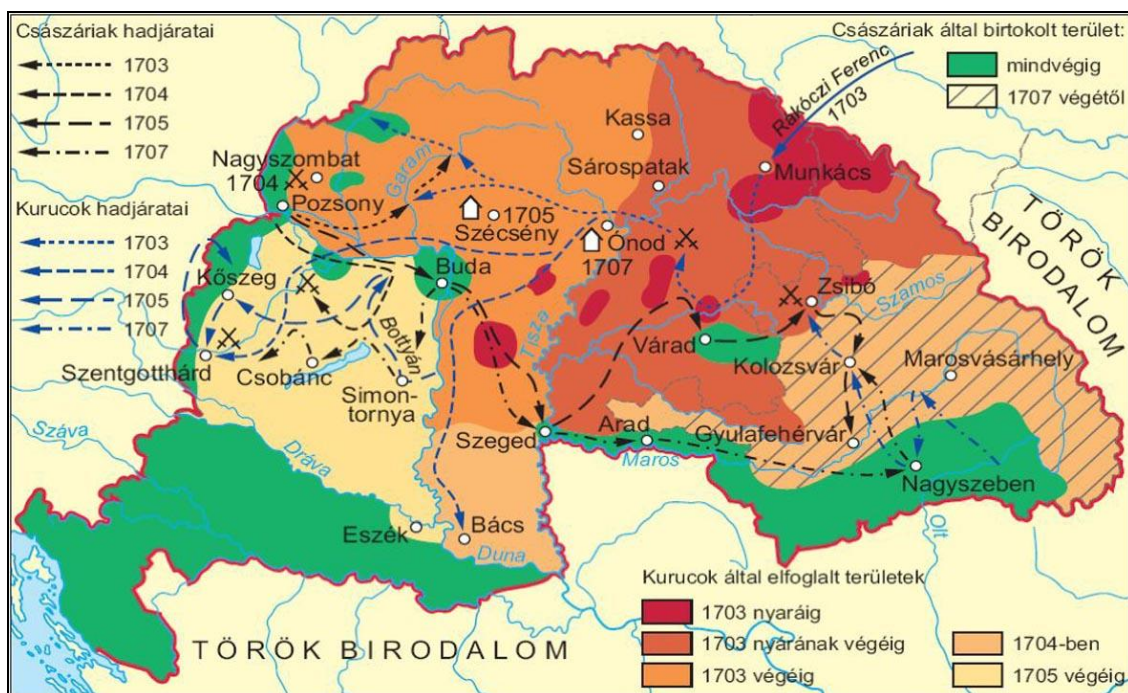
Az országgyűlésre sűrűsödő gondok közepette került sor. A **paraszttság elkedvetlenedett az elhúzódó háború miatt** - amíg harcolt, nem tudta művelni a földjét, ami nagy károkat okozott számára.

Az ónodi országgyűlésen **a magyar történelem során először szavaztak meg olyan adókat, melyeket a nemesekre is kivetettek**, Rákóczi szavaival ez a „köztereh”, vagyis a **közteherviselés** valósult meg.

A rendelkezések ugyanakkor **szembefordították a fejedelemmel a nemesség jó részét**, hiszen ez **a nemesség ősi szabadságjogát sértette** (a magyar nemes adómentes, a vérevel adózik).

Szintén az ónodi országgyűlésen fogadták el a **Habsburg-ház detronizációját (trónfosztását)**. I. Lipót 1705-ben elhunyt, a döntés már az új uralkodót, I. Józsefet érintette. („Eb ura fakó, József császár nem királyunk!”)

Ennek célja az volt, hogy a kuruc államot nemzetközileg is elfogadtassák, s egyúttal lehetetlenné tegyék a dinasztiaival történő megegyezést. Az európai nagyhatalmak azonban nem támogatták Magyarország önállósodási törekvéseit, Rákóczit pedig „lázadó fejedelemnek” tekintették.

5. A szabadságharc nemzetközi háttere:

a.) a spanyol örökösödési háború:

A szabadságharc sikereit leginkább ennek történései befolyásolták

XIV. Lajos kezdetben szövetségest lát Rákócziban, aki harcaival megosztja a Habsburgok erőit. Ennek érdekében is támogatta anyagiakkal, felszereléssel Rákóczit. Távlati elképzelés volt Bécs közös (francia-magyar-bajor) megtámadása, a két hadszíntér egyesítése is.

Az **1704-es höchstadti csatában** azonban a francia és a bajor seregek súlyos vereséget szenvedtek, így a hadszínterek egyesítésének lehetősége elveszett.

Ez az esemény **fordulatot hozott: a császári hadvezetés egyre több katonát vethetett be a magyarországi felkelők ellen**, a Habsburgok több erőt tudtak koncentrálni a Rákóczi elleni harcra a francia vereség tükrében.

1709-ben Malplaquet-nál újabb francia vereség született, mely után XIV. Lajos nyíltan tudatta Rákóczival, hogy **beszünteti a magyar mozgalom támogatását**. Ezzel a francia segély végleg elapadt.

b.) az északi háború (1700-1721):

Nagy Péter orosz cár háborúja a spanyol örökösödési háborúval egy időben zajlott Svédország ellen. Rákóczi a cár segítségével bízott leginkább, 1707-től folynak tárgyalások közte és Nagy Péter között.

A cár erőit azonban jelentősen lefoglalta a svédek elleni harc, így ez a segítség sem realizálódott végül.

c.) sziléziai-morva-magyar összefogás terve: 1707-ben merült fel az elképzelés, a trónfosztás után

A magyar koronát a porosz trónörökösnek adták volna, a három érintett terület (Szilézia, Morvaország, Magyarország) rendjeinek összefogása mellett.

A terv az 1708-as trencsényi vereség után lekerült a napirendről.

6. A szabadságharc bukása:

A külpolitikai elszigeteltség és a súlyos belpolitikai problémák az eseményeket a megegyezés felé sodorták. **I. József** is hajlott a **kompromisszumos megoldásra** a magyarokkal kapcsolatban.

1710-ben **Pálffy Jánost** nevezték ki a magyarországi császári erők élére, aki **tárgyalásokat kezdeményezett**.

Rákóczi **1711-ben Lengyelországba utazott**, hogy a cárral tárgyaljon: távollétében felhatalmazta főparancsnokát, **Károlyi Sándort**, hogy időhúzó tárgyalásokat folytasson.

Károlyi tárgyalásai során fokról fokra kibontakozott a szélesebb körű megegyezés lehetősége.

1711. április 31-én végül a szatmári gyűlésen elfogadták a harcokat lezáró békét (**szatmári béke**), majd

1711. május elsején ünnepélyes keretek közt a **majtényi síkon** a maradék **kuruc sereg** letette a fegyvert.

Ezzel a Rákóczi-szabadságharc véget ért.

7. A szatmári béke:

A szatmári béke az adott helyzetben kedvező, **reális kompromisszum** volt.

A béke értelmében:

- **Rákóczi és hívei kegyelmet kaptak**, birtokaikat is megtarthatták, **hűségeskü ellenében** (Rákóczi erre nem volt hajlandó, előbb Franciaó.-ba, majd Töröko.-ba utazott, élete hátralévő részét emigrációban töltötte – 1735-ben a törökországi Rodostóban hunyt el ; a bujdosók emigrációban töltött éveit **Mikes Kelemen leveleiből** ismerhetjük meg).
- az uralkodó **ígéretet tett a nemesi és rendi jogok tiszteletben tartására,**
- **a protestánsok jogainak biztosítására**
- **az országgyűlések összehívására**
- a béke ugyanakkor **nem állította vissza a szabad királyválasztást és az ellenállás jogát és nem hozott létre magyar hadsereget**
- vagyis Magyarország a Habsburg Birodalom része maradt, a rendeknek biztosított fönti jogok mellett

Magyarország tehát elkerülte a véres megtorlásokat, a kemény abszolút kormányzat bevezetését.